

УДК 738.3: 745] (477.8-89)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.02.436>

ГОНЧАРСТВО БЕРЕЖАН: ВЕРИФІКАЦІЯ ІМЕН МАЙСТРІВ

Галина ІВАШКІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2359-6735>
докторка мистецтвознавства, провідна наукова співробітниця, Інститут народознавства НАН України, відділ народного мистецтва, відділ Музею етнографії та художнього промислу, проспект Свободи, 15, 79000, Львів, Україна, e-mail: halynaivashkiw@ukr.net

Метою статті є висвітлення діяльності бережанського гончарного осередку з акцентом на питанні верифікації імен місцевих майстрів. Дослідження проведено на основі ретельного опрацювання метричних книг церков і костелів про народження, шлюб і смерть мешканців Бережан, Адамівки та Раю у Тернопільському обласному державному архіві, а також подібних документів у Центральному державному історичному архіві України у Львові. Зазначимо, що метричні книги з цими даними заведено лише з 1765 року. Зафіксовано кілька імен гончарів, які працювали у XVIII і на початку XX ст., значно більшим є список майстрів XIX століття.

Об'єкт дослідження — архівні метричні книги мешканців Бережан та їхніх околиць, предмет дослідження — верифікація імен гончарів Бережан XVIII — першої половини XX століття. Методологічною основою є принципи історизму та зіставлення.

Вивчаючи розвиток гончарства у Бережанах, важливо брати до уваги й інші ремесла у цьому місті та його околицях. Вже у 1570 р. у Бережанах було 20 ремісників, серед яких згадувалися цеглярі. Згодом ремісники різних професій об'єдналися у цехи, а свої вироби продавали переважно на місцевих ярмарках. Між ремісниками було найбільше кушнірів, шевців, бондарів і ткачів, менше гончарів і гарбарів. Хоча з гончарним ремеслом були пов'язані передусім передмістя — Адамівка і Рай, проте кераміку називали тільки бережанською.

Ключові слова: Бережани, гончарство, гончарний цех, імена майстрів, верифікація.

Halyna IVASHKIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

Doctor of Sciences in Art Criticism,

Senior Scholar at the Ethnology Institute

at the Academy of Sciences of Ukraine,

Folk Art Department

at the Museum of Ethnography, Arts and Crafts,

15, Svoboda Ave., 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: halynaivashkiw@ukr.net

POTTERY IN BEREZHANY: VERIFICATION OF POTTERS' NAMES

The purpose of this article is to highlight the work of the ceramic center in Berezhany, with particular emphasis on verifying the local craftsmen's names. The research was conducted on the basis of a thorough examination of parish and church registry books recording births, marriages, and deaths of residents of Berezhany, Adamivka, and Rai, preserved in the Ternopil Regional State Archives, as well as similar documents kept in the Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. It should be noted that systematic record-keeping of such registry books began only in 1765. The study identified several potters who were active in the 18th century and in the early 20th century, while the most extensive list of craftsmen dates back to the 19th century. The object of the research is the archival registry books of the residents of Berezhany and its surrounding settlements. The subject of the research is the search for and verification of the names of Berezhany potters from the 18th to the early 20th cc. The methodological framework is based on the principles of historicism and comparative analysis.

When studying the development of pottery in Berezhany, it is also important to take into account other crafts practiced in the town and its surrounding areas. As early as 1570, out of a population of 200—260 people in Berezhany, 20 were craftsmen, including brick makers. Later, craftsmen of various professions formed guilds, and their products were sold mainly at local fairs. Among the artisans, furriers, shoemakers, coopers, and weavers were the most numerous, while potters and tanners were fewer in number. Throughout the 17th and 18th cc., local potters took part in fairs held in the vicinity of Berezhany. Although pottery production was primarily associated with the suburbs of Berezhany—Adamivka and Rai — the ceramics were referred to exclusively as Berezhany ware.

Local craftsmen were highly talented, as their works received prestigious awards at exhibitions of the time. Thus, Berezhany ceramics were duly recognized by the organizers of the Regional Agricultural and Industrial Exhibition held in Lviv in 1877; however, unfortunately, not a single surname of the craftsmen was recorded. On that occasion, the potters from Berezhany were awarded a «Medal of Merit» for their «good technique» in producing and burning earthenware as well as for their «very beautiful and high-quality glaze».

While noting the absence of surviving ceramic artifacts from the late 18th c., we at the same time confirm that archival materials have revealed the names of several pottery authors. A greater number of potters' surnames was identified in the registry books of the 19th and the 1st half of the 20th c., which are hereby introduced into scholarly research for the first time (a total of 81 names).

Keywords: Berezhany, pottery, registry books, craftsmen's names, verification.

Вступ. Бережани — одне з багатьох міст Галичини та, зрештою, й усієї України, цікаве своєю розкішною природою, багатою історією, оригінальними архітектурними пам'ятками й непересічними особистостями, що залишили свій вагомий слід в культурі, зокрема музиці, літературі, мистецтві тощо.

Історія українського декоративно-ужиткового мистецтва немислима без характеристики творчості народного майстра-різьбяр по дереву і каменю Василя Бідули (1868—1925), який походив з Лапшина, що поблизу Бережан. Доречно згадати про ще одного вихідця з Лапшина українського скульптора Теофіла Джулинського (1850—1928), який співпрацював зі знаменитою керамічною фабрикою Івана Левинського у Львові. Він, разом зі своєю донькою Олександрою, є автором численних унікальних керамічних і гіпсових скульптурок — прототипів селян Галичини з характерними для кожної місцевості елементами народної ноші. Важливе місце у вивченні українського гончарства посідає знаменита бережанська кераміка XIX ст., яку високо оцінили на першій знаковій виставці краю (Львів, 1877). Колоритною вважаємо пластику народних майстрів другої половини XX ст. Ярослава Миколишина, Миколи Бездільного і Степана Дяківа.

Метою цієї статті є висвітлення діяльності бережанського гончарного осередку з акцентом на питанні верифікації імен місцевих майстрів. Дослідження проведено на основі ретельного опрацювання метричних книг церков і костелів про народження, шлюб і смерть мешканців Бережан, Адамівки та Раю у Тернопільському обласному державному архіві, а також подібних документів у Центральному державному історичному архіві України у Львові. Однак, зазначмо, що метричні книги з цими даними заведено лише з 1765 року. Зафіксовано кілька імен гончарів, які працювали у XVIII і на початку XX ст., значно більшим є список майстрів XIX століття. *Об'єкт* дослідження — архівні метричні книги мешканців Бережан та їхніх околиць. *Предмет* дослідження — верифікація імен гончарів Бережан XVIII — початку XX століття. *Методологічною основою* є принципи історизму та зіставлення.

Основна частина. Перша згадка про Бережани зафіксована під 1375 р. — тоді це було невелике село, назва якого походить від слова «береги»,

адже з півночі на південь протікають річки, які впадають у Дністер — Золота Липа з притоками Цєнівкою і Коропцем. У 1530 р. королівським привілеєм село було надано коронному гетьманові Миколі Сенявському і того ж року отримало статус міста з Магдебурзьким правом [12, s. 417]. Тоді до Бережан входили три передмістя — Підзамче, Містечко й Адамівка. Місто оточують гори: Сторожиська, Звіринець, Бабина Гора, Лисоня та Яришків.

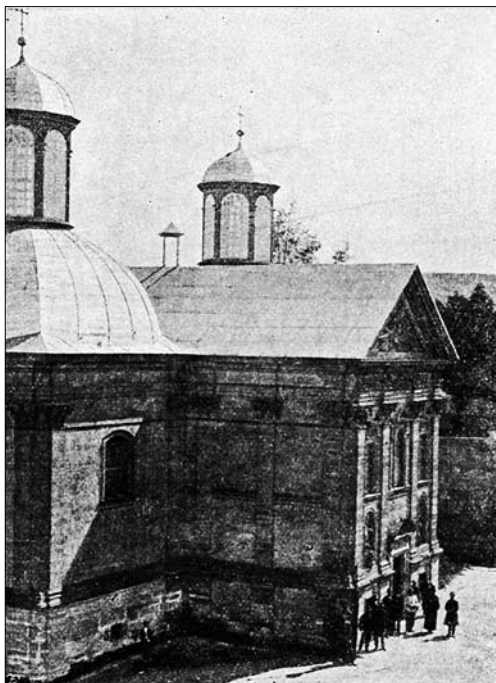
У центрі Бережан дотепер є ратуша (XVII ст.), храм Пресвятої Трійці (XVII ст.), Вірменська церква (1764 р.), Парафіяльний костел св. Петра і Павла (1620 р.), монастир оо. Бернардинів (1630—1681 рр.), збереглися й руїни синагоги XVII століття. Як відомо, у XVII ст. в місті проживало чотири верстви населення — українці, поляки, вірмени та євреї.

Архітектурною перлиною міста здавна вважають Бережанський замок чи замок Сенявських, будівництво якого тривало двадцять років (1534—1554) за проектом італійського архітектора, ім'я якого невідоме. Упродовж двох століть замок з бійницями був практично неприступною фортецею, адже надійно захищав місто від нашествия тодішніх ворогів — татар і турків. Замок знаменитий і своїми «золотими» кімнатами з багатим інтер'єром, зокрема золоченням, різьбленням по дереву та камені, галереєю портретів, костелом св. Трійці чи замковою каплицею-усипальницею або, як ще її іменовали, «мавзолеєм Сенявських» (іл. 1).

Над інтер'єром замку, каплиці та кількох церков у місті працював відомий скульптор німецької школи Йоган (Ян) Пфістер (1573—1648), який походив з мистецької родини — його батько і вітччм були різьбярми [13, s. 302]. Й. Пфістер, якого називають найвидатнішим майстром, що творив на межі XVI—XVII ст., працював у Вроцлаві, де народив-

Іл. 1. Бережанський замок. Поч. XX ст. [Опубл.: Kobieta wspolczesna. 1931. № 24—25, s. 17]

Іл. 2. Замкова каплиця. Поч. XX ст. [Опубл.: 21, с. 30]

Іл. 3. Бережанський замок. 2012 р. Світлина Орислави Івашків

ся, а також Тарнові, Львові й Бережанах. Творчість Пфістера позначена характерними рисами пізнього Ренесансу — у ній органічно поєднано елементи маньєризму та раннього бароко (іл. 2).

Каплицю у Бережанах часто порівнювали з каплицею Боїмів у Львові (Пфістер також був причетним до її оформлення) та каплицею на Вавелі у Кракові — бережанський замок навіть називали «Східним Вавелем» [14]. У той час замок був одним із найрозкішніших і найбагатших у Галичині. Мистецьке оздоблення, меблі та малярські твори вражали тодішніх численних мандрівників, про що вони зазначали у своїх записках. Недаремно італійці вважали, що мандрівники завжди мали «чутливе око», а тому

бачили те, що іншим було невидиме. У 1672 р. у бережанському замку побував мандрівник Фризиїч Ульрик Вердум (Fryzyczyk Ulryk Werdum), який залишив свої цікаві спостереження [15, с. 201].

Під час Першої і Другої світових воєн замок і каплицю було значно пошкоджено. Це й не дивно, адже у 1939 р. радянські військові цілком для своїх стрільбищ часто обирали ікони. Згодом у каплиці організували склад — ще один відомий «почерк» советської антирелігійної пропаганди, який вигадала злочинна радянська влада. Страшної руйнації по усій Україні завдає росія і під час теперішньої кровопролитної війни. Поза тим негативну роль відігравали й природні умови, що спричинило до серйозного руйнування замку та інших споруд довкола нього.

Наприкінці XX ст., а саме 1998 р., ініціатором створення регіонального заповідника виступив інженер, краєзнавець та ентузіаст збереження пам'яток культурної спадщини Богдан Тихий. Тоді ж робилися спроби щодо реставрації замку. Однак, справді важливі рішення щодо його серйозної реконструкції було прийнято вже на початку XXI століття. Відтак, 7 листопада 2001 р. згідно з постановою Кабінету Міністрів України створено установу з державним статусом — Державний історико-архітектурний заповідник, а згодом замок Сенявських передали на його баланс. Відтоді проводиться поступове професійне відновлення цієї величної архітектурної пам'ятки. Від 2012 р. заповідник числиться в підпорядкуванні Міністерства культури та інформаційної політики України (нині — Міністерство культури України) (іл. 3).

Вивчаючи розвиток гончарства у Бережанах, важливо зазначити, які інші ремесла мали місце у цьому місті та його околицях. Вже у 1570 р. у Бережанах із населення у 200—260 чоловік 20 були ремісниками, серед яких згадувалися цеглярі [16, с. 27]. У міських актах Бережан є загальні дані про те, що «в 1695 р. в місті було 45 християнських і 12 ремісників євреїв. Ремісники різних професій об'єднувалися у цехи, а свої вироби продавали переважно на місцевих ярмарках» [17, с. 322]. Між ремісниками було найбільше кушнірів, шевців, бондарів і ткачів, були й інші ремісники, як гончарі, гарбарі, однак небагато [18, с. 21]. Закономірно, що Мауріцій Мацішевський у книзі про Бережани (1910) подав тексти з привілеями власне для ткацького і шевського цехів (за 1616 р., 1636 р., 1711 р.) [19, с. 207—209,

218—223]. Цікаво, що в другій половині XIX ст. ткацька школа функціонувала в одній із частин замку [15, с. 202].

Отож, про окремі цех гончарів даних нема. Ймовірно, майстри гончарної справи входили до складу більших цехових організацій міста, про що поки також не знайдено відомостей. Упродовж XVII—XVIII ст. місцеві гончарі брали участь у ярмарках, що відбувалися на околицях Бережан.

Статут цеху затверджував начальник замку. Перед цехами ставилася низка обов'язків, зокрема й оборона міста. Кожний цех на міських валах мав свій відрізок площі, за який відповідав, а також оборонну вежу. Окрім того, цех повинен мати відповідну кількість стрільного пороху та свою гаківницю [18, с. 22].

Хоча з гончарним ремеслом були пов'язані передусім передмістя Бережан — Адамівка і Рай, проте кераміку називали тільки бережанською. Поселення Адамівку було засновано в 1584 р.; упродовж 1584—1843 рр. Адамівка розвивалася біля Бережан, а нині є їхнім мікрорайоном. Вважають, що однією з причин його виникнення була нестача площі під забудову в Бережанах. Походження назви містечка найбільше пов'язують з іменем Адама Ієроніма Сенявського. Наприкінці XVI ст. у цій місцевості спорудили церкву св. Миколая, а в 1691 р. її перебудували [20, с. 40]. На початку XVII ст. в містечку діяв гончарний цех. Близькість до Бережан не сприяла економічному розвитку Адамівки, відтак через деякий час вона занепадала. 1625 р. громада містечка була підпорядкована Бережанському магистратові на правах автономії. 1843 р. Адамівку об'єднали з Бережанами [21, с. 82].

У другій половині XVII ст. за два кілометри від Бережан поміж дивовижних краєвидів з Вовковою горою, численними пагорбами, хвойними та листяними лісами Адам Микола Сенявський заснував свою резиденцію, яку назвав Раєм (іл. 4). Панський парк наповнили «липовою тінистою алеєю», довжина якої сягала двох кілометрів, екзотичними деревами, кущами, квітами, охайними водоймами. Спочатку там було збудовано дерев'яний мисливський будинок, на місці якого 1709 р. звели кам'яний палац, де згодом побувало чимало видатних особистостей, зокрема Іван Мазепа, Ференц Ракоці, Богдан Лепкий, Маркіян Шашкевич та інші. Врешті, Бережани часто навіть називали «містом біля Раю». О. Баран, ко-

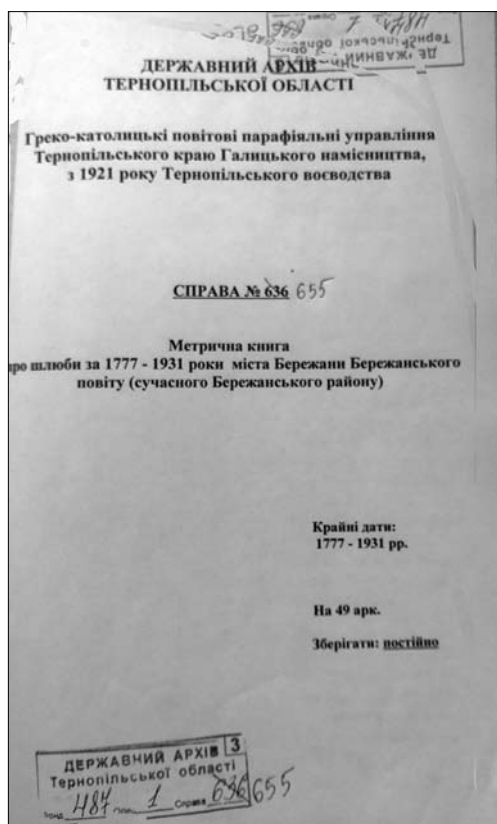

Іл. 4. Палац. Поч. XX ст. Рай. [Опубл.: 21, с. 83]

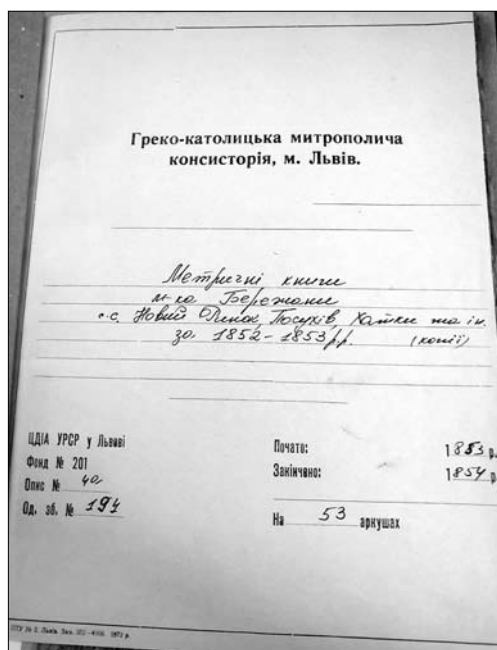
лишній мешканець села Рай, згадував, що це село за два кілометри від Бережан [22, с. 665]. Упродовж XVII ст. Бережани і Бережанщина зазнавали руйнувань від нападів татар — тоді населення ховалося у замках. Чималих спустошень спричинили пошесті чуми (1652, 1709, 1760, 1772) та холери (1830), про що йдеться у численних записах на сторінках метричних книг. Відомо, що до початку XVIII ст. міщани не мали родових прізвищ. У записах міських актів брали до уваги ім'я під час хрещення, професія або якісь інші прикмети особи [18, с. 23].

Очевидно, місцеві майстри гончарної справи були дуже талановитими, оскільки за свої вироби одержували високі нагороди на тодішніх виставках. Відтак, як уже згадувалося, їхні вироби належно оцінили організатори Крайової Рільничо-Промислової виставки у Львові 1877 р., проте, на жаль, жодного прізвища не вказали [23, с. 2]. Прикметно, що гончарям з Бережан вручили «медаль заслуги» за «добру техніку» у виготовленні та випалі глиняних виробів, а також за «дуже гарну і добру (якісну. — Г. І.) поливу» [23, с. 2]. До глиняних виробів, які склали дев'яту групу виставки, входили посуд, кахлі, а також будівельна кераміка (цегла і дахівка).

Не зовсім зрозумілим є те, що в інформаційному Путівнику Етнографічної виставки 1887 р. у Тернополі із мальованої кераміки (261 експонат) йшлося про вироби майстрів Товстого, Косова, Коломій, Пістиня і Сокаля, однак із невідомих причин не було вказано жодного виробу з Бережан [24]. Участь у виставках часто приносила славу гончарям — яскравим прикладом цього може бути діяльність знаменитого гончаря з Косова Олекси Бахматюка чи знаного майстра з Сокаля Василя Шостопаляця та інших.

Іл. 5. Титульна сторінка метричної книги. ТОДА

Іл. 6. Титульна сторінка метричної книги. ЦДАУ, м. Львів. куцф

Важливим у цьому аспекті постає питання людських взаємин, про які йдеться на сторінках метричних книг про народження, шлюб та смерть мешканців Бережан, Адамівки та Раю. Водночас вар-

то вказати й на неточності інформаційних записів, які вплинула на те, що нерідко важко вирізнити гончарів з тієї чи іншої місцевості, проте характерним є те, як майстри гончарної справи підтримували один одного — були свідками на весіллях своїх побратимів, самі майстри або їхні дружини часто записані кумами, інколи на хрестинах кількох дітей з одної сім'ї. Зафіксовано також багато фактів родичання гончарських родин, коли одружувалися їхні діти, подібно як це бачимо у гончарів з Сокаля [25, с. 6—11].

Так, у Сокалі, завдяки участі у Крайовій Рільничо-Промисловій виставці відомим став Василь Шостопаець. А в результаті скрупульозного вивчення метричних книг та інших документів було виявлено, що він був гончарем у четвертому поколінні, а окрім нього у той час працювало ще багато майстрів гончарної справи. У Бережанах, згідно з архівними документами, з кінця XVIII і упродовж XIX ст. родичалися родини гончарів Кукуровських і Думанських, Середюків і Зьомбровських, Паламарів і Зьомбровських, Лушняків і Дзядинських, Лушняків і Козакевичів, Стефановичів і Доманських, Островських і Цьолок, Дяківих і Середюків та інші (іл. 5—6).

Хоча фіксуємо відсутність керамічних виробів кінця XVIII ст., проте архівні записи дають підстави нам говорити про розвиток гончарного промислу вже у цей час. Уже йшлося, що метричні книги мешканців з Бережан та околиць завели лише з 1765 р., відтак маємо небагато відомостей про гончарів до того часу. В результаті опрацювання метричної книги про шлюб мешканців Бережан і Адамівки за 1784—1885 рр. виявлено кілька імен майстрів гончарної справи; у книзі позначення спеціальності гончаря — *figulus*.

29 серпня 1784 р. Петрусь Кукуровський (24 р.) одружився з Франдискою Дунаєвською (18 р.), а свідком на весіллі був гончар Іван Михальський (Метрична книга про шлюб м. Бережани за 1784—1885 рр.) [1, арк. 1]. У 1780-х рр. на весіллях свідчили Іван Осядач (1785, 1786), Василь Середюк (1789) [6, арк. 9, 10 а]. Свідками (31 жовтня 1791 р. і 10 січня 1792 р.) були гончарі Михайло Козакевич та Іван Осадчук [1, арк. 2].

Ще один запис з життя майстрів у XVIII ст. стосується імені Петруся Михальського (18 р.), який 12 лютого 1797 р. одружився з Теклею (22 р.), а

свідком цієї події був гончар Олександр Зьомбровський [1, арк. 3 а].

Початок ХІХ ст. на сторінках метричних книг позначений згадками імен кількох майстрів гончарної справи, зокрема Михайла Щепанського, син якого Станіслав, маючи 29 років, у січні 1805 р. одружився з 24-річною Аполонією Ларноською [1, арк. 7].

Більше прізвищ гончарів зафіксовано у 1830-х роках. Саме тоді на сторінках метричних книг бачимо відомості про одруження гончарів з доньками священників. Так, 1831 р. свідком на весіллі значився гончар Теодор Козакевич, про якого тоді було згадано вперше [6, арк. 10а]. Далі — 10 лютого 1835 р. датовано запис уже про його одруження, а 13 лютого цього ж року одружився Іван Доманський з Марією, донькою пароха бережанського храму Михайла Павлікова; свідком на його весіллі був гончар Григорій Цьолко [8, арк. 8].

Весілля гончаря Івана Лушняка (б. 67) з Магдаленою, донькою пароха греко-католицької церкви в Бережанах Михайла Павлікова, відбулося 21 квітня 1835 р., а свідком запросили дружину побратима по цеху і родича Георгія Лушняка — Анну [8, арк. 8]. А 25 січня 1836 р. донька пароха з Шибалина вийшла заміж за гончаря Лукаса Носаля (Метричні книги м-ка Бережани, сс. Адамівка, Лісники, Рай, Хатки та ін. за 1835—1838 рр.) [8, арк. 11]. 24 березня цього ж року одружився гончар Іван Сагайдачний [8, арк. 16]. У ці роки свідчили про шлюбні події дружини гончаря Гната Середюка¹ Анна та Петра Лушняка Марія, а також Георгій Цьолко, Іван Пришляк та інші. 18 лютого 1838 р. вперше згадано про свідка при одруженні Софію — дружину гончаря Станіслава Островського [9, арк. 4 а].

У записах метричних книг про народження мешканців Бережан та околиць за 1830-ті рр. з'явилося ще декілька нових імен гончарів, зокрема Йосиф Барусевич, Андрій Іжевський, Георгій Дзядинський, Георгій Цьолко [8, арк. 33 а, 35].

Під 1843—1844 рр. згадано імена таких майстрів гончарної справи, зокрема Гната Середюка (10 вересня 1843 р. був хресним), Петра Лушняка, Івана Доманського, Івана Лушняка (також кумували

¹ На сторінках метричних книг це прізвище подається двома — Сердюк і Середюк, подібно як Доманський чи Думанський, що, ймовірно, залежить від рівня освіченості писаря чи писарів.

Іл. 7. Сторінка метричної книги із зазначенням прізвищ гончарів

у своїх приятелів) [5, арк. 1, 1 а]. 29 січня 1844 р. у гончаря Івана Лушняка народилася двійня — Зеня і Михайло, а хресною була Марія, дружина гончаря Петра Лушняка [5, арк. 1 а] (іл. 7).

Під 1845 р. записані: Власій Кукуровський, Теодор Стефанович, Іван Сагайдачний, Іван Паламар, Іван Лушняк, Георгій Дзядинський [5, арк. 1 а, 2 а, 3, 3 а, 4]. Так, 4 листопада 1845 р. у гончаря Теодора Стефановича народилася донька Текля, хресним якої був гончар Петро Лушняк, а в гончаря Івана Доманського син Тимофій [5, арк. 2 а, 3]. Кумою при хрещенні доньки Івана Паламаря була Марія Лушняк, дружина гончаря Івана Лушняка. 8 квітня 1845 р. у Гната Середюка народився син Степан, а хресною запросили дружину іншого гончаря Гната Середюка — Анну [5, арк. 3 а]. 30 квітня цього ж року у гончаря Теодора Стефановича і Анни з родини Василя Доманського народилася донька Параскева, а кумою у них була Анастасія, дружина гончаря Івана Доманського [5, арк. 4 а]. Хрещеними матерями у той рік були й дружини інших гончарів, зокрема Власія Кукуровського та Григорія Дзядинського.

Декілька прізвищ гончарів зафіксовано упродовж 1846—1849 рр.: Василь Цьолко, Петро Зьомбровський, Іван Лотоцький, Георгій Дяків, Онуфрій Середюк, Іван Зьомбровський, Стефан Зьомбров-

Іл. 8. Сторінка метричної книги із зазначенням прізвищ гончарів

ський. 28 червня 1846 р. у Григорія Дзядинського народилася донька Анастасія, а 26 січня 1847 р. у Василя Цьолки — син Григорій [5, арк. 6 а, 7 а]. У цей час діти народжувалися у гончарів Петруся та Івана Лушкевичів (1846, 1847), Теодора Стафановича, Івана Лушняка, Івана Доманського, Івана Зьомбровського (1848, 1849). Знову ж таки кумами у них були побратими по цеху або їхні дружини. Відтак, кумою Георгія Дяківа була Марія, дружина гончаря Петра Лушняка [5, арк. 12]. У ці роки хресними часто запрошували Стефана Зьомбровського і Гната Середюка. У 1849 р. як хресну згадано Марію, дружину гончаря Станіслава Островського [10, арк. 1 а].

На сторінках метричних книг про померлих мешканців Бережан та околиць зафіксовано, що у 1840-х рр. померло кілька гончарів. Так, 15 листопада 1841 р. — Іван Стефанович (58 р.), 16 листопада цього ж року — Михайло Лушняк (67 р.), 1844 р. — Андрій Середюк (50 р.), 1848 р. — Теодор Козакевич (56 р.).

У 1850-х рр. серед метричних записів з'являється ряд нових імен гончарів, які проживали в Адамівці — Георгій Осядач, Теодор, Гнат і Еліас Середюки, Дмитро Зьомбровський, Гнат Дзядинський, Павло Луш-

няк, Іван та Йосиф Кукуровські. У той час в Раю працював Стефан Барусевич [11, арк. 57] (іл. 8).

Як уже зазначалося, відсутність чималой кількості метричних книг не дає можливості ретельно хронологічно простежити наявність майстрів гончарної справи у Бережанах, а перша згадка у списку гончарів це лише вияв нового імені саме в цей рік. Наприклад, Єліас Середюк (1796—1854) та Гнат Середюк (1793—1854) зафіксовані аж під 1853 р. — саме через рік після того померли 58-літній та 61-літній майстри, які, ймовірно, не один десяток років працювали за гончарним кругом [11, арк. 16, 27 а]. Трохи менше гончарювали Дмитро Зьомбровський (1819—1857), який помер у 38 років, та Іван Думанський (1807—1853), який прожив 46 років [11, арк. 47 а].

У 1850-х рр. батьками стали гончарі Василь Цьолка, Іван Сагайдачний, Іван Лотоцький, Іван Зьомбровський, Теодор Стефанович, Іван Паламар, Георгій Осядач, Іван Лушняк та інші, а кумами знову були їхні колеги (Іван Паламар, Іван Лотоцький, Петрусь та Іван Лушняки, Стефан Зьомбровський, Іван Лотоцький, Георгій Дяків, Дмитро Зьомбровський) — деякі й по кілька разів за ці роки. У цей час кумували і дружини гончарів (Онуфрія Сердюка, Георгія Осядача, Еліаса Середюка, Івана Лушняка, Дмитра Зьомбровського). Відтак, 26 січня 1852 р. доньку Анастасію хрестив гончар Іван Лотоцький [5, арк. 17]. А 3 лютого 1853 р. хресним сина гончаря Василя Цьолки Івана був Іван Лушняк, а відповідно хресним сина гончаря Івана Паламаря Миколи був Петрусь Лушняк [5, арк. 18, 21]. 4 січня 1858 р. кумом Дмитра Зьомбровського став Георгій Осядач [5, арк. 26], а Георгія Осядача — Іван Паламар [5, арк. 26 а].

Під час ретельного опрацювання метричних книг вдалося зауважити, що було декілька гончарів з однаковим ім'ям та прізвищем. І тоді, щоб простежити життєвий шлях кожного зокрема, слід було брати до уваги імена та прізвища їхніх дружин, а також номери будинків, де вони проживали. Відтак, виявлено два Івани Лушняки — в одного дружина Катерина і номер будинку 37, в іншого — дружина Марія і номер будинку 67. Їх обох часто запрошували свідками на весіллі та хресними під час обряду хрещення.

1860-ті рр. позначені введенням у науковий обіг чотирьох імен гончарів, зокрема Івана Середюка,

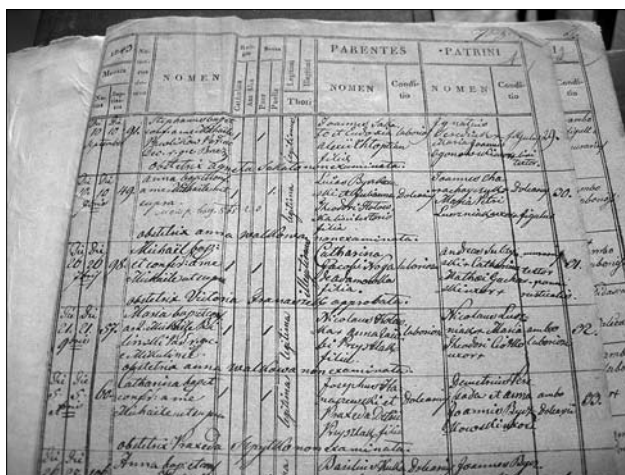
Осадара Середюка, Теодора Сагайдачного. Упродовж десятиліття по два, а то й три рази батьками ставали Іван та Стефан Зьомбровські. 24 травня 1866 р. у гончаря Станіслава Островського (буд. 69) народився син Анатолій, а 21 лютого 1869 р. донька Катерина [5, арк. 43, 48].

У метричній книзі про народження мешканців Бережан початку 1870-х рр. вказано три нові прізвища гончарів, які були батьками або кумами своїх товаришів, зокрема Юрія Осядача, Івана Островського та Осадара Сагайдачного. Протягом 1870—1873 рр. народжувалися діти у гончарів Стефана Зьомбровського, Йосифа Островського, Осадара Середюка, а кумували у них гончарі Юрко Осядач, Іван Паламар та інші [5, арк. 51, 53—59 а].

Набагато більше відомостей про гончарів знаходимо на сторінках архівних документів, починаючи з 1880-х років. Цікаво, що Станіслав Островський з Адамівки (буд. 194) ще 2 лютого 1879 р. значився як хлібороб чи рільник (агрікола) — саме тоді він у 44-річному віці (на той час вдівець) одружувався з 18-річною Маріанною Вітковською [1, арк. 55 а]. Проте вже під 1883 р. він записаний як гончар — тоді свідчив на весіллях 16 і 28 січня, 4 лютого, а також 8 червня цього року [1, арк. 58, 59]. 4 лютого 1883 р. одружувався 23-річний Іван Островський з Адамівки, ймовірно його син чи брат, що проживав у будинку під номером 155.

Треба зазначити, що відсутність деяких метричних книг унеможливує простеження життєвого шляху цього гончаря. Скоріше всього було кілька мешканців під таким прізвищем. Справа в тому, згаданий Станіслав Островський жив в Адамівці у будинку під номером 194. У метричних книгах згадано гончарів з таким іменем та прізвищем під номерами будинків 69 і 240.

13 червня 1886 р. у Станіслава Островського народився син Антон (помер 29 листопада 1889 р.), а 29 вересня 1888 р. син Михайло (помер у той же день) [2, арк. 9, 43]. Хресним останнього сина був гончар Теодор Сагайдачний [2, арк. 43]. 3 червня 1890 р. народився ще один син С. Островського Тит-Балтасар, а 26 вересня 1892 р. — Йосиф (помер 1 листопада 1892 р.). Хресним знову був побратим по фаху Теодор Сагайдачний [2, арк. 176]. 11 жовтня 1893 р. у Станіслава Островського народилася донька Михайлина, а 3 грудня 1896 р. донь-

Іл. 9. Фрагмент сторінки метричної книги із зазначенням прізвищ гончарів

ка Анна (померла 18 грудня 1899 р.) [2, арк. 135 а, 179] (іл. 9).

У цей час з'являються нові імена гончарів — Онуфрія Піотровича (був хресним 14 червня 1889 р.), Дмитра Сагайдачного (кумував 20 вересня 1906 р.) та Антона Островського (був хресним 17 січня 1906 р.).

До глиняних виробів, які складали дев'яту групу, організатори Крайової Рільничо-Промислової виставки у Львові 1877 р., окрім посуду, входили кахлі, а також будівельна кераміка (цегла і дахівка) [22, с. 668; 26, с. 301]. Ймовірно, з місцевої цегли на місці малого дерев'яного костелу у 1787 р. вірмени збудували новий храм [27, с. 299].

Відомо, що граф Станіслав Потоцький, який володів мисливським палацом та був великим збирачем книг і рукописів, із Галича до Раю запросив Остапа Іванкевича (1870—1936), майстра з організації «кахельного» цеху. Спеціальне навчання він проходив на Чернівецькому керамічному заводі. Вже через рік О. Іванкевич купив землю і побудував там свій будинок. Разом зі своїм братом (Йосиф —?) виклав гончарну піч з високим кошином — цю споруду мешканці називали «фабрикою кафелю»². Один випал вміщував 1500 кахель, а за типологією кахлі поділялися на лицьові, карнизні та пояскові [29, с. 175] (іл. 10—11).

В Остапа Іванкевича народилося шестеро дітей, проте лиш син Левко продовжував традиції ремес-

² У колекції Андрія Захарківа-Олійника збереглися дві поштівки з зображенням будинку і кахлярні Станіслава Іванкевича. Див.: [28, с. 275]. Ймовірно, що йдеться про Остапа Іванкевича.

Іл. 10. Хата кахляра Остапа Іванкевича. Поштівка (Світлина 1920-х рр.). [Опубл.: 28, с. 275]

Іл. 11. Кахлярня Остапа Іванкевича. Поштівка (Світлина 1920-х рр.). [Опубл.: 28, с. 275]

ла батька. Він закінчив кілька класів гімназії, а потім упродовж трьох років продовжив навчання у місцевій торгово-промисловій школі. Для отримання диплому слід було виконати низку обов'язкових завдань, серед яких вміння робити кахлі і споруджувати печі. З посуду треба було на гончарному крузі виготовити макітру з високими бортами (30 см) — за це отримував звання «челядника». І лише після двох років роботи за спеціальністю йому надали «концесію» майстра [29, с. 175]. За свою творчу діяльність він був не лише добрим майстром у виготовленні кахель, а й організатором та виконавцем у

створенні близько двадцяти кахельних цехів у різних місцевостях України, у тому числі й при Бережанському цегельному заводі.

Окремі відомості щодо бережанських кахлярів початку ХХ ст. також знаходимо на сторінках метричних книг. За даними однієї з них, 22 квітня 1919 р. у кахляра Лідіса Гірчицького народився син — Збігнев-Іван. Окрім того, зазначається, що Л. Гірчицький навчався у Львові, на вулиці Круп'ярській, 22 [3, арк. 147]. У записах цієї ж метричної книги згадано ще одного кахлярського майстра — Казимира Кринди (1890 р. н.), у якого 3 січня 1921 р. народився син Мечислав [3, арк. 181 а].

У метричній книзі про народження мешканців Бережан за 1905—1923 рр. зазначається, що 15 грудня 1920 р. у кахляра Йосифа Іванкевича народилася донька Ольга (померла 3 квітня 1929 р.) [3, арк. 178 а]. 2 серпня 1932 р. у райського кахляра Лева Іванкевича (сина Остапа Іванкевича) народилася дівчина — сини Ярополк і Юрій. Тоді хресним обрали директора підприємства Осипа Замосцяка [7, арк. 79].

У тому ж році свідком при одруженні було записано також Івана Вальчишина, керівника цегельні [4, арк. 8]. Серед професій мешканців Раю у ті часи найбільше числилося рільників, рідко траплялися записи про інші спеціальності — боднар, кравець, поліціант, лісничий, токар, ветлікар, дротяр. Так, під 1940 р. згадано місцевого дротяра Григорія Григоряна [7, арк. 77].

Висновки. Отож, у статті проаналізовано стан бережанського гончарства від ХVІІІ до першої половини ХХ століть. У результаті скрупульозного вивчення архівних документів, зокрема метричних книг про народження, шлюб та смерть мешканців Бережан та околиць, вдалося простежити «життєві портрети» майстрів гончарної справи від кінця ХVІІІ століття. Відтак, вперше введено у науковий обіг імена таких гончарів того часу: Петрусь Кукуровський, Іван Михальський, Іван Осядач, Василь Середюк, Михайло Козакевич, Іван Осадчук, Михайло Курман, Петрусь Михальський, Олександр Зьомбровський, гончарська професія яких позначена під 1784, 1785, 1789, 1791, 1792 та 1797 роками. На сторінках метричних книг вони поставали як наречені, батьки новонароджених дітей, свідки на весіллях чи куми на хрестинах. Вказані роки є лише

виявом першої згадки у документах, які збереглися. Однак, поки залишається відкритим питання про те, хто був серед перших гончарів у Бережанах.

Загалом, треба зазначити, що дотепер у науковій літературі та музейних документах фігурувало лише одне прізвище бережанського гончаря — Михайло Островський. Тому виведення списку із 81 мешканця Бережан та околиць, які займалися гончарством, думаю, є значним науковим проривом (*Додаток 1*).

На основі цього списку можна побачити тенденцію розвитку бережанського гончарства — його пік наприкінці XVIII — першої половини XIX ст. і поступове згасання на початку XX століття. У кінці XVIII ст. було зафіксовано 9 майстрів, 1830-ті рр. — 17, 1840-ві — 28, 1850-ті — 10, 1860-ті — чотири, 1870-ті — три, початок XX ст. — два нових імен гончарів.

Попри те, що з'являлися нові імена, працювали ті, які розпочали гончарювати раніше. У метричних книгах про померлих мешканців Бережан і околиць є відомості про вік життя гончарів — 38 (Дмитро Зьомбровський), 40 (Микола Ягодинський), 46 (Іван Доманський), 52 (Іван Стефанович), 56 (Тедодор Козакевич), 58 (Еліас Середюк), 61 (Гнат Середюк), 67 (Михайло Лушняк) та інші.

Іноколи можна було простежити цілі династії, хоча виникали труднощі, пов'язані з відсутністю документів упродовж кількох десятиків років. Траплялося кілька однакових імен та прізвищ — відтак потрібно було звертати увагу на номери будинків чи докладно аналізувати віковий ценз. Це, наприклад, стосується Станіслава Островського, Івана Лушняка та інших. Доведено, що йдеться про двох Станісла-

вів Островських — про одного згадано у документі 1838 р., інший, народившись у 1835 р., у 1879 р. вдруге одружився. Записи у метричних книгах згодом можуть допомогти вивести генеалогічне дерево останнього.

Під час наукового дослідження важливо було підкреслити товариські стосунки гончарів, адже часто одружувалися діти з гончарських родин, а свідками на весіллях або хрещеними були найперше побратими по ремеслу або їхні дружини.

Бережанські гончарі — це непересічні особистості, які трудилися, задовольняючи, насамперед, потреби у глиняному посуді своїх сусідів та мешканців інших населених пунктів, де вони ярмаркували. Про досконалість їхніх виробів свідчить висока нагорода на Крайовій Рільничо-Промисловій виставці у Львові у 1877 році. Творча фантазія майстрів проявилася у виготовленні антропоморфного посуду та іграшках, що буде йтися у наступних публікаціях.

У контексті окресленої теми неопрацьованими залишилася низка інших документів, які зберігаються у Тернопільському обласному державному архіві, зокрема ті, що стосуються діяльності ремісничих цехів і майнового стану мешканців, книги гімназії і торгово-промислової школи у місті Бережани. Сподіваємося, продуктивними будуть і майбутні експедиційні дослідження, які запланувала авторка.

Умовні скорочення

ТОДА — Тернопільський обласний державний архів.

ЦДІАУ, м. Львів — Центральний державний історичний архів України, м. Львів.

Додаток 1

Список бережанських гончарів XVIII — першої половини XX століть

№ п/п	Ім'я та прізвище	Роки життя	Перша згадка про заняття гончарством
1.	Петрусь Кукуровський		1784
2.	Іван Михальський		1784
3.	Іван Осядач, Адамівка		1785
4.	Василь Середюк		1789
5.	Михайло Козакевич		1791
6.	Іван Осачук		1792

№ п/п	Ім'я та прізвище	Роки життя	Перша згадка про заняття гончарством
7.	Михайло Курман		1797
8.	Петрусь Михальський		1797
9.	Олександр Зьомбровський		1797
10.	Михайло Щепанський		1805
11.	Теодор Козакевич	1792—1848 (56)	1831
12.	Іван Доманський	1807—1853 (46)	1835
13.	Гергій Цьолко		1835
14.	Іван Лушняк, б. 37 (дружина Катерина)		1835
15.	Іван Лушняк, б. 67 (дружина Марія)		1835
16.	Георгій Лушняк		1835
17.	Гнат Середюк, Адамівка, б. 109	1793—1854 (61)	1835
18.	Петрусь Лушняк, б. 51		1835
19.	Іван Пришляк		1835
20.	Лукас Носаль		1835
21.	Іван Сагайдачний		1835
22.	Іван Стефанович, б. 71 (7), Містечко	1789—1841 (52)	1835
23.	Петро Стефанович		1835
24.	Йосиф Барусевич, Рай		1837
25.	Андрій Іжевський		1837
26.	Станіслав Островський, дружина Софія		1838
27.	Дмитро Осядач	1789—1839 (50)	1839
28.	Онуфрій Середюк		1841
29.	Микола Ягодинський, б. 61	1808—1848 (40)	1841
30.	Григорій Дзядинський		1841
31.	Стефан Лотоцький		1841
32.	Михайло Лушняк, б. 67	1774—1841 (67)	1841
33.	Андрій Середюк, б. 157	1794—1844 (50)	1842
34.	Микола Лушняк (друж Анна)		1844
35.	Андрій Середюк, б. 83	1794—1844 (50)	1844
36.	Іван Середюк		1844
37.	Петро Лушняк		1844
38.	Власій Кокуровський		1844

№ п/п	Ім'я та прізвище	Роки життя	Перша згадка про заняття гончарством
39.	Іван Новицький, б. 151		1844
40.	Іван Паламар, Адамівка, б. 100. чи б. 58 (друж. Євдокія)	чи б. 51	1844
41.	Петрусь Зьомбровський		1845
42.	Влас Кукуровський		1845
43.	Теодор Стефанович, б. 188		1845
44.	Теодор Цьолко		1845
45.	Іван Доманський, б. 81	1807—1853 (46)	1845
46.	Іван Сагайдачний, б. 58		1845
47.	Георгій Цьолко		1846
48.	Василь Цьолко, б. 190		1846
49.	Іван Лотоцький		1846
50.	Георгій Дяків		1847
51.	Пилип Лотоцький, б.53		1847
52.	Василь Лотоцький		1847
53.	Іван Козакевич	1792—1848 (56)	1848
54.	Іван Зьомбровський, б. 175		1849
55.	Станіслав Островський, друж. Марія, Адамівка	1835—	1849
56.	Стефан Зьомбровський		1849
57.	Георгій Осядач, б. 194		1851
58.	Теодор Середюк, Адамівка, б. 100		1851
59.	Гнат Середюк	1793—1854 (61)	1853
60.	Еліас Середюк, Містечко, б. 67	1796—1854 (58)	1853
61.	Дмитро Зьомбровський, Адамівка, б. 102	1819—1857 (38)	1853
62.	Стефан Барусевич, Рай, б. 21		1853
63.	Гнат Дзядинський, Адамівка, б. 112	1831—?	1854
64.	Йосиф Кукуровський		1857
65.	Павло Лушняк, Рай?, б. 34		1857
66.	Іван Кукуровський		1857
67.	Іван Середюк		1865
68.	Осадар Середюк		1865

№ п/п	Ім'я та прізвище	Роки життя	Перша згадка про заняття гончарством
69.	Теодор Сагайдачний		1869
70.	Юрій Осядач		1870
71.	Йосиф Островський		1871
72.	Осадар Сагайдачний		1872
73.	Михайло Островський		?
74.	Онуфрій Пйотрович		1889
75.	Дмитро Сагайдачний		1905
76.	Антон Островський		1906
77.	Остап Іванкевич, кахляр	1870—1936	
78.	Йосиф Іванкевич, кахляр		
79.	Лідіс Гірчицький, кахляр		1919
80.	Казимир Кринда, кахляр	1890—?	1921
81.	Левко Іванкевич (син Остапа), кахляр		1932

1. Тернопільський обласний державний архів (ТОДА). Ф. 485. Оп. 1. Од. зб. 1.
2. ТОДА. Ф. 485. Оп. 1. Од. зб. 2.
3. ТОДА. Ф. 485. Оп. 1. Од. зб. 194.
4. ТОДА. Ф. 485. Оп. 1. Од. зб. 245.
5. ТОДА. Ф. 487. Оп. 1. Од. зб. 1.
6. ТОДА. Ф. 487. Оп. 1. Од. зб. 655.
7. ТОДА. Ф. Р-3572. Оп. 2. Од. зб. 44.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАУ, м. Львів). Ф. 201. Оп. 4 а. Од. зб. 189.
9. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 201. Оп. 4 а. Од. зб. 190.
10. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 201. Оп. 4 а. Од. зб. 193.
11. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 201. Оп. 4 а. Од. зб. 195.
12. Brzeżany. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Т. I. Warszawa, 1880.
13. Przykowski T. Środowisko artystycznorzeźbiarskie w Brzeżanach w pierwszej połowie XVII wieku. *Ziemia*. 1936. № 12.
14. «Східний Вавель» у Бережанах. URL: ukrinform.ua
15. Rudominówna-Dusiatska E. Brzeżany. *Ziemia*. Warszawa. 29 marca 1913. Rok V. № 13.
16. *Targi wschodnie*. Lwów, 1934.
17. Логвин Г.Н. *По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки*. Київ, 1968.
18. Бемко В. Бережани — Бережанщина. Історико-географічний нарис. Бережанщина в давніх роках. *Бережанщина в спогадах емігрантів*. Тернопіль: Книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», 1993.
19. Maciszowski M. Brzeżany w czasach Rzeczypospolitej Polskiej. Brody, 1911.
20. Тихий Б. Церква св. Миколая на Адамівці. *Пам'ятки України. Спецвипуск № 2 (191)*. Бережани місто біля Раю. 2013, липень.
21. Czernecki J. Brzeżany. *Pamiętki i wspomnienia*. Lwów, 1905.
22. Баран О. Село Рай. *Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник*. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1970.
23. Krajowa Rolniczo-Przemysłowa wystawa we Lwowie. Lwów, 1877.
24. Przewodnik informacyjny po Wystawie Etnograficznej. Tarnopol Drukiem Józefa Pawiowskiego, 1887.
25. Василь Шостопапець і кераміка Сокаля. Альбом. Автор вст. ст. та упорядник Г. Івашків. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007.
26. Halicz J. Brzeżany. Szkic topologiczny. *Ziemia*. 1 stycznia. Ilustrowany mieszkcznik Krajoznawczy. Warszawa, 1936.
27. *Ziemia*. 1 stycznia. Ilustrowany miesięcznik Krajoznawczy. Warszawa, 1936.
28. Бережани та околиці на давніх поштівках і світлинах кінця XIX — середини XX століття. Альбом. Упор. А. Захарків-Олійник. Київ; Львів; Бережани, 2024.
29. Гирман В., Козача С. Гончарні осередки Тернопільщини. *Українське гончарство. Національний культурологічний щорічник*. Кн. 2. За рік 1995. Опішне: Українське народознавство, 1996.

REFERENCES

Ternopil Regional State Archive (TRSA). Collection 485. Description 1. Preservation unit 1.

- TRSA. C. 485. D. 1. Pr. u. 2.
TRSA. C. 485. D. 1. Pr. u. 194.
TRSA. C. 485. D. 1. Pr. u. 245.
TRSA. C. 487. D. 1. Pr. u. 1.
TRSA. C. 487. D. 1. Pr. u. 655.
TRSA. C. P-3572. D. 2. Pr. u. 44.
Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv (CSHAU, Lviv). Collection 201. Description 4a. Preservation unit 189.
CSHAU, Lviv. C. 201. D. 4a. Pr. u. 190.
CSHAU, Lviv. C. 201. D. 4a. Pr. u. 193.
CSHAU, Lviv. C. 201. D. 4a. Pr. u. 195.
(1880). Berez hany. Geographical dictionary of the Kingdom of Poland and other Slavic countries. Warsaw [in Polish].
Przhykovski, T. (1936). The artistic and sculptural environment in Berez hany in the first half of the 17th century. In: *Ziemia, 12* [in Polish].
«Eastern Wawel» in Berez hany. URL: ukrinform.ua [in Ukrainian].
Rudominuvna-Dusiatska, E. Berez hany. (1913). In: *Ziemia, 13* [in Polish].
(1934). *Eastern Fair*. Lviv [in Polish].
Logvyn, H.N. (1968). *Across Ukraine. Ancient Artistic Monuments*. Kyiv [in Ukrainian].
Bemko, V. (1993). Berez hany — Berez hany Region. Historical and geographical sketch. Berez hany Region in ancient times. In: *Berez hany Region in the memories of emigrants*. Ternopil [in Ukrainian].
Macistvski, M. (1911). *Berez hany during the Polish Republic*. Brody [in Polish].
Tykhyi, B. (2013). St. Nicholas Church in Adamivka. In: *Monuments of Ukraine. Special Issue, 2 (191)*. Berez hany, a town near Paradise [in Ukrainian].
Chernecki, J. (1905). *Berez hany. Souvenirs and memories*. Lviv [in Polish].
Baran, O. (1970). The Village of Rai. In: *Berez hany Land. Historical Memorial Collection (Vol. 1)*. New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
(1877). National Agricultural and Industrial Exhibition in Lviv. Lviv [in Polish].
(1877). Information guide to the Ethnographic Exhibition. Ternopil [in Polish].
Ivashkiv, H. (Ed.). (2007). *Vasyl Shostopalets and Sokal ceramics*. Lviv [in Ukrainian].
Halicher, J. (1936). Berez hany. Topological sketch. In: *Ziemia, January 1*. Illustrated monthly magazine of local history. Warsaw [in Polish].
(1936). *Ziemia, January 1*. Illustrated monthly magazine of local history. Warsaw [in Polish].
Zakharkiv-Oliynyk, A. (Ed.) (2024). *Berez hany and its surroundings on old postcards and photographs from the late 19th to mid-20th centuries. Album*. Kyiv; Lviv; Berez hany [in Ukrainian].
Gyman, V., & Kozacha, S. (1996). Pottery centers of Ternopil region. Ukrainian pottery. In: *National cultural studies yearbook (Book 2. For the year 1995)*. Opishne: Ukrainian ethnology [in Ukrainian].

Received: 24.02.2026

Accepted: 10.03.2026

Published: 27.04.2026